

Іван ХОМЕНКО (29.09.1919 – 14.08.1968)

Народився в с.Зелене Петрівського району в селянській родині. Закінчив Дніпропетровське театральне училище (1938), вчився в педінституті. Працював актором.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Червоної Зірки і медалями.

Автор збірок „Дуби не хиляться” (1958), „Лірика та поеми” (1959), „Схід сонця” (1960), „Солов’їні ранки» (1962), „Горицвіт” (1963), „Правда не вмирає” (1964), „Живе зерно” (1965), „Марина Чурай” (драматична поема, 1967); збірок поезій для дітей „Яринка-сирітка” (1962), „Хоробрий Грицик” (1963), „Земля рідна” (1966), „Зірка щастя” (1967), „Казки” (1969). Посмертно вийшли збірки вибраного „В дорозі до вершин” (1969) і „Краплі сонця” (1973).

Член Спілки письменників України (1962).

Бібліографія: Письменники Радянської України: Бібліографічний довідник / Упорядн. О. Килимник, О.Петровський. – К. : Радянський письменник, 1970. – С. 457.

Панченко В. Нова книга нашого земляка // Шляхом Ілліча. – 1965. – 13 листопада.

Лаврів П. Поет і місто // Народна газета. – 1992. – №2.

Лаврів П. „Рядовий” український поет Іван Хоменко // Трудова слава. – 1999.

–16 березня.

Ткаченко А. Післяслово // Трудова слава. – 1999. –16 березня.

Лаврів П. „Рядовий” український поет Іван Хоменко // Александрійські відомости. – 1999. – 28 січня.

ІЗ ЩИПАЧОВА

Дощі стріляли з висоти,
Громами чорне небо злилось...
Мені в цю ніч наснилась ти
Й містечко неблизьке наснилось.
В якій не був би стороні,
Які б не стрів вітри холодні, –
Не треба щастя більш мені,
Як те, що ти живеш сьогодні.

СОНЯЧНІ КРАПЛІ

Я йшов сьогодні радо із міжгір’я
До вашого широкого подвір’я,
Щоб глянути в розкішному саду
На яблуньку гіллясту молоду.

Вона в рожеві пелюстки пахучі
Вбирає краплі сонячні блискучі.
І цілувати їй пухкі вуста
Веселий джміль щоразу приліта.

Я мріяв довго у туманних далях
Про цвіт її, про білий-білий спалах.

І ось тепер у вашому саду
Я їй на віти серце покладу.

ЧУЖИНЕЦЬ

Де горбиком знялася жовта глина,
Де не росте і блекоти билина,
Іржаві гільзи миє дощолій
І чорну каску, наче гриб гнилий.
У лобі – дірка, у війну пробита.
І в касці тій живе гадюка сита.
Тут череп цілить долу очі злі,
Мов проглядає глибочінь землі.
І, наче від дощу та вітроплину,
Кістки трухляві врилися у глину.
І перегризла вже давно іржа
Міцний метал широкого ножа.
Неначе у гарячу днину бою,
Кістками обійма чужинець зброю.
По землю він прийшов у ці краї...
І, гляньте, повен рот набрав її...

КВІТКА

В траві не помічав її краси,
Не взяв її ні разу у долоні.
Та ось вона упала від коси,
Хлюпнули кров'ю пелюстки червоні.

Тепер помітив, що вона була,
Хотів зцілить, поставить на стебельце...
Було б тоді, як зоряно цвіла,
Радіти їй і потішати серце.

ЛАСТІВКА

Повзе ведмедем хмара з-за гори,
Хапає сонце в гострозубу пащу.
Зіщулились високі явори,
Сховались птахи у зелену хашу.

Сипнула жаром блискавка в траву,
Пригнулися від грому верболози,
Та, натягнувши чорну тятіву,
Стрілу пускає ластівка у грози.

ДОЛЯ РЯДОВОГО

В житті доріг я перейшов багато,
Але в чинах усе життя низьких.
На фронті був я рядовим солдатом,
Тепер я у поетах рядових.

І хоч звання ношу це довгорічно,
Проте й пишаюсь ним багато днів.
Бо лиш руками рядового вічно
Всі перемоги бралися з вогнів.

ЖАРТ

Не з духу Божого і не з перлин,
Не з оксамиту і не з діаманту, –
Поет складається із двох частин:
Із дурості великої й таланту.

В горнятках днів росте він, дозріва
І він, і дві частини щохвилини.
Але, на превеликий жаль, бува,
Що він увесь – із першої частини.

СВІДКИ

У тім, що стрів тебе я, білолиця,
Найкращою серед усіх красот,
Примхливо розписалась блискавиця
На сивому пергаменті висот.

У тім, що я не можу жити без тебе
І що не можу про любов мовчати,
На синюватому папері неба
Поставив місяць золоту печать.

* * *

Ану, перо, до праці кроком руш,
Бо, бачиш ти, пора уже не рання.
На ніжному папері людських душ
Ми надрукуєм пісню про кохання.

Широкі сіті розкида Дніпро
І ловить неба зорі мерехтливі.
Так ми наловим дум, моє перо,
Окрилим їх – і будемо щасливі.

НІЧНІ ВОГНИКИ

Катрени

РАНОК

З-за гір виводить ранок жовті коні,
Сягає хмари сонячна дуга,
З вітанням радісним свої долоні
В вікно каштан до мене простяга.

Я І ТИ

Чужими ще учора ми були,
Вітри між нами плакали холодні...

Чому ж в єдине ми серця злили
І стали найріднішими сьогодні?

СОЛДАТСЬКА СЛАВА

Не в монументах оживуть бійці,
Не в статуях важких, із бронзи литих.
В дитини хліб пахучий у руці –
Безсмертя й слава воїнів убитих.

НАЙПОМІТНІША

Беріз тих не помітно, що у хащі
Злетілись, наче зграя голубів.
Берізка найвидніша і найкраща
Та, що стоїть одна серед дубів.

МАКОВА ЗЕРНИНА

Вона лежала в чорнім лоні грядки.
Ніхто не мав про неї вже і гадки.
Як затремтіла цвітом у росі,
То перед нею остовпіли всі.

НЕСПОДІВАНА ЛЮБОВ

З любов'ю на дорослих я дивився,
Що вирости міцні, мов ковалі.
І ось в ту ніч, як син мій народився,
Я полюбив дітей всієї землі.

КЕЛИХ

Ви келих налили мені колись
Своєю білосніжною рукою.
Солодкої любові я напивсь,
А закусив розлукою гіркою.

НАЩО?

Нащо той місяць поміж хмар зліта,
Коли немає світла у діброві?
Нащо весна потрібна без тепла?
Нащо життя потрібне без любові?

Я ВМІЮ

Я вмю сіяць хліб у днину гожу,
Садить сади, кувати лемеші,
Але співають отих пісень не можу,
Які не виливаються з душі.

ПОВІТРЯ МОГО КРАЮ

Аж ось святі місця, аж ось вони,
Де я згубив сліди свої дитячі.
Де окрилюся крилами весни,
Щоб полетіть у далечі гарячі.

Я з краєм цим душею споріднивсь

Осяяним, зігрітим щирим сонцем.
Я сили тут набравсь, я тут родивсь.
Я став отут із юності дніпровцем.

Тепер калині я хилюсь до пліч –
Мене вітають ніжні віти сонні.
Циганською рукою тиха ніч
Зриває з неба пелюстки червоні

Й дає мені. Над берегом вгорі
Пасеться лисий місяць над хмарками.
І сяйво розсипає по Дніпрі
Багряними ясними копійками.

Пухнастим килимом прославсь чебрець,
Розсипавши цятками квіти сині,
Від запаху хмеліє вітерець
І пада ниць на голову вербині.

Ой дише тут земля у мить нічну,
Повітря лине і духмяне, й миле.
На повні груди я його вдихну
І наберуся знов снаги і сили.

Й летіти буду крізь гарячі дні,
Окриленим у світлоносні далі,
На голос весь співатиму пісні
Й викувувати буду правду з сталі.

ПРИТЧА ПРО СОЛОВ'Я

Лишив соловейко поля і гаї,
Летить уже в вирій, у теплі краї.
Та й стер він крилечко у синій імлі,
Заплакав сердешний, спустивсь до землі.
Коли це як гляне у далеч суху,
Візком торохкоче їжак по шляху.
– Не лий, соловейку, від горя сльозу,
Сідай на візок, я тебе підвезу,
Лиш пісню гарненьку мені заспівай
За те, що везтиму у сонячний край.
Бо всюди говорять, бо кажуть же так:
У пісні ти, друже, великий мастак.
Отож заспівай, що голки на мені –
Немов соболині сріблини пушні.
Але соловейку той спів не кортів,
Щось краще діждать він у світі хотів.
Аж тут на дорогу змія виїжджа,
Вона соловейка у віз свій саджа.
– Сідай, соловейку, у віз мій сідай!
Та пісню гарненьку мені заспівай,
Що я найдобріша у світі цьому...

Ой, горе нетязі, що діять йому?
– Ні, краще, – він каже, – свій віз я зроблю
Й співатиму пісню оту, що люблю...

ВІТЧИЗНА

Я тільки колосок на лані,
А ти, Вітчизно, лан.
Я тільки хвиля в океані,
А ти, Вітчизно, океан.
Дубовий жолудь я в долині,
А ти, Вітчизно, – дуб-краса.
Я зірка у небесній сині,
А ти, Вітчизно, небеса

„ВІРШИНА” З ГЛИБИНИ РЯДОВОЇ ДУШІ

Кривавились жнива 1919 року в нашому степовому краї, коли в с.Зеленому Петрівського району народився Іван Хоменко. Недовгою була його життєва дорога, навіть до полудня віку не дійшов. Хлібороб із сім'ї хліборобів, устиг Іван скуштувати і акторського хліба, і солдатського, і того, що й хлібом гріх називати, – їжу політв'язня. Випало молодому Іванові стати захисником Вітчизни від фашистської чуми – і він пройшов пішки кулеметником і розвідником до Волги, а потім назад, до Дніпра, Дунаю і аж до Берліна (вже танкістом), заробивши орден Червоної Зірки й декілька медалей. Там, на фронті, й почав друкуватись у армійських, а потім республіканських газетах. Максим Рильський бачив у ньому майбутню поетичну зірку – помилився. Згасла зірка на довгі роки заслання: присудило сталінське правосуддя українцю Іванові Хоменку 25 років спецтаборів плюс п'ять років позбавлення громадянських прав. Бо після переможної ходи армії-визволительки країнами Європи для І.Хоменка війна не закінчилася – його посилають на Дрогобиччину на боротьбу з УПА. Тоді він уперше зустрівся з вояками-повстанцями, але не перейшов на їх бік. Це сталося пізніше, в процесі творчості, коли в поемі „У рабстві” його героїня, вивезена німцями на роботу в їхній „фатерлянд” молиться не до зізд Кремля, а до ясных зір України.

Поетові замало просто любити рідний край („Повітря мого краю”, „Тобілівщина”), він піддає сумніву історію, писану в партійних кабінетах, самостійно дошукується відповідей на непрості запитання. НКДБ не пробачило такого вільнодумства синові сільського бідняка... А поет продовжував свій пошук, розуміючи, що „Тільки той не блукає в путі, Хто по торених ходить дорогах” („Роздуми”). На щастя, і вік тиранів обмежений. Тож з казахських степів, де на території, рівній за площею Україні, розкинувся тоді „Карлаг” – від озера Балхаш до Акмоли, – повернувся Хоменко, не відбувши в повній мірі термін, присуджений за любов до України (1949-1956). Не одна тисяча невільників склала кістки там, де мідна пилюка цементувала легені. Сталінські табори відливали героїв живими з міді...

Іван Хоменко не скорився. Він відстоював своє право на сумнів, на живу думку, на власну точку зору. У 1954 році, перебуваючи в таборі, він з нагоди 300-річчя возз'єднання України з Росією написав поему «Богдан Хмельницький», у якій осудив Переяславську Раду. За цю поему довелось рядовому солдатові й поету ще раз відчутти смак тюремної баланди, цього разу в Києві 1957 чи 58 року, коли під час обшуку поему було виявлено.

Справжні поети завжди випереджують свій час. Можливо, тому що їхні келії сусідять із келіями філософів? Чи їм дано бачити перспективу розвитку слова, речення, образу? Адже спочатку було Слово...

Наділений багатим образним мисленням, Іван Хоменко сприймав світ через поетичну призму, яка висвітлювала красу земну і красу найкращих порухів людської душі, закоханої і творчої. Чи не тому, побачивши в степах Казахстану розквітлий соняшник, поет привітався до нього: „Будь здоров, українець...” Чи не тому кохана (дівчина чи Україна?), про побачення з якою так довго мріяв, уявляється йому молодою яблунькою в рожевому цвіті, чиї пелюстки вбирають краплини сонця, а „цілувати їй пухкі уста веселий джміль щоразу приліта”. Засвідчити своє кохання поет запрошує високих і поважних свідків –блискавицю і місяць: „...Примхливо розписалась блискавиця На сивому пергаменті висот.

У тім, що я не можу жить без тебе...” („Свідки”). Його душа закохувалась у одягнених у бушлати бранок, яких перевозили з овечих і коров'ячих ферм та полів „Карлагу” на каменоломні й цегельні концтаборів. Він бачив не оболонку, а суть.

Тема переоцінювання цінностей полонила І.Хоменка і знайшла своє поетичне втілення в легенді „Чорний камінь”. У центрі її – образ коваля, який все життя кував мечі, гострив леза і дуже тим пишався, бо надбав за свою працю золоті скарби і все, що потрібне в житті. Та якось відчув, що журба, мов гадюка, крає йому серце: „І стало для нього Немилим життя. Нараз обернулось Багатство в сміття”. Важким каменем ліг на нього тягар життів, загублених зброєю, яку він викував. Цей образ гарячого каменя, що вростає в спину, згинає гартоване тіло людини і її дух, удавлює в землю, – символ сумління, від якого не втекти, яке не втопити і не розбити, яке тяжітиме вічно над душею. Лише спокута великого гріха поверне спокій і радість життя. Коли зброяр зібрав усі криваві мечі і, переплавивши їх, викував мирне рало, тієї ж миті чорний камінь упав із його спини.

Рядові захисники Батьківщини і мирні будівничі, закохані і митці, герої, готові на самопожертву – ці образи приваблювали Івана Хоменка. У бурхливому плині життя він шукав вічні людські цінності, бо тільки „рядові” завжди здобували для своєї Вітчизни найбільші перемоги. Чи не тому звернувся поет до давнього міфу про Ікара?

В'язень – і вільний духом, позбавлений можливості вільно пересуватися – і окрилений, чужинець – і поет, чиї пісні будять почуття, людина – і Бог... І сама драматична поема „Ікар і Дедал” стала піснею патріотизму. Події розгортаються на тлі золотих палат царя Міноса. Тим контрастніше видно піймуть і зло, які сіють цар і його оточення. Тим болючіше вражають картини в'язниць, де тримають рабів, почеплених за ребра на гаки.

Цареві та його улюбленцю Тухті замало нинішньої повноти влади – тиран хоче увічнити себе у витворі мистецтва, тому полонених скульпторів Дедала й Ікара спонукають створити скульптуру царя-завойовника світу.

Та попри всі обставини головною рушійною силою в поемі є любов. Любов Дедала до рідної Греції і волі стає поштовхом до створення крил для себе й сина Ікара. Крила людині потрібні, щоб не бути рабом.

Любов Ікара до доньки кривавого Міноса творить чудеса: Ялин, що народилася холодною, мов крига, прозріває. Навіть у кам'яну статую Ялин Ікарові вдалося вдихнути душу – скульптура посміхнулася. А що ж відчуває сам митець? „Я й сам не відав, що оце каміння Перетворю у святозорий храм”. Здавалося б, знайомий сюжет: художник закохується у власний витвір, але... Це всепоглинаюче кохання штовхає Ікара на безумство: він летить до сонця, щоб визволити свою кохану. Ікар знає, що пломені можуть розтопити віск його крил, він свідомий ризику, більше того, він щасливий. Бо тільки з висоти власного польоту, з висоти свого почуття до коханої й поневоленого краю Ікар бачить, наскільки широкий і прекрасний світ, він радіє повстанню рабів, яких саме він і його пісні навчили боротися за волю. Він щасливий небесним, найвищим щастям своєї причетності до творення нового вільного світу, тому нехтує засторогами:

„Нехай розтопляться промінням крила,

Нехай у мене розум і життя
Боги віднімуть, та цієї миті,
Яка буває у житті лиш раз,
Самі боги безсилі відібрати.”

І сам Іван Хоменко своїм життям довів, що ніхто не відніме в нього найвищої радості.

Справжні твори мистецтва лишаються актуальними в будь-які часи, бо вони будять думку, будять чуттєвість, стають самостійними творцями навколишнього світу.

Щоб лишатися поетом, треба зберегти в чистоті дитячу душу. Бо ж тільки вона бачить у хмарі... ведмеда з гострозубою пащею, що ковтає сонце. Тільки їй під силу відчути, як „зіщулились високі явори”, коли те сталося, і вірити, що є хтось на цьому світі, нехай ще маленький, поки що безсилий, але спроможний стати в двобій із підступним ворогом. Так виник образ ластівки з однойменного вірша – хоча в народі й кажуть, що одна ластівка весни не робить, – вона пускає стріли своїх крил у грозу. Так завоював серця юних читачів Брунька – хлопчик зростом у півзернини, який у мирні часи воював з комарями, шкідниками саду й пшеничного лану, а потім – з фашистами. І щоразу подвиг, здійснений юним сміливцем, додавав йому росту. Відважний партизан Брунька визволяв з полону близьких і був розвідником, літав з орлом у повітряну атаку і пускав під укіс ворожі ешелони. До Перемоги він став кремезним як дуб, надійним захисником дідуся Омеля і всього рідного краю, щоб люди знову могли орати, сіяти, щоб сади купалися у цвіті. Тематично перегукується з цим твором казка „Зірка щастя”, де сини Петра Калини Данилко і Дмитрик перемагають крилатого дракона, щоб звільнити зірочку, яка принесе щастя всім людям. Для дітей створив Іван Хоменко низку поем і казок: „Яринка-сирітка”, „Хоробрий Грицик”, „Зірка щастя”, „Партизан Брунька”. Казки нашого земляка були перекладені на російську мову і розлетілися сотисячним накладом 1969 року по території колишнього Союзу, щоб показати, що й маленькому героєві з великим серцем, повним любові, під силу вершити справжні подвиги.

Антоніна ЦАРУК